

ПРОСЛАВА СТОГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА СТЕВАНА СТ. МОКРАЊЦА (1856—1914)

Под покровитељством Претседника Републике Јосипа Броза Тита, ове године је у нашој земљи прослављена стогодишњица великог српског и југословенског композитора Стевана Ст. Мокрањца.

Београд, главни град Федеративне Народне Републике Југославије, свечано је прославио ову стогодишњицу низом приредби и концерата као и централном прославом која је изведена 8 и 9 јуна 1956 године.

Град у који је Мокрањац први пут дошао као дечак и у њему, с малим прекидима, провео највећи део свог живота, као композитор, диригент, педагог и организатор музичког живота, још једном се одушевио бесмртним делом овог великог мајстора хорске музике. Још једном био у прилици да ужива у непролазним вредностима Мокрањчевих *Руковети*, из којих и сада, четрдесет две године после његове смрти, одише свежина и љупкост најлепших наших планинских цветова, надахнутих и однегованих руком великог композитора и уметника.

Иако су две велике светске катаклизме духовни и физички профил нашег главног града из основа изменили, а економска, политичка и естетска мерила једном великом револуцијом померила на нову платформу, Београд је остао веран делу и духу Стевана Мокрањца и кроз ову свечану прославу потврдио да и ново, социјалистичко поколење, високо цени културну баштину коју му је Мокрањац оставио. Зато је главни град наше домовине почео с прославом стогодишњице рођења Стевана Мокрањца још у јануару 1956 године, наставља-

јући да даје у његову част низ разних приредби, тако да је на централној приредби 9 јуна, на Ташмајдану, још једном, ко зна по који пут, френетично поздравио завршне акорде Десете руковети коју су извели здружени хорови свих братских република наше земље.

Прослава је изведена на иницијативу и у организацији Савеза композитора Југославије. Одбор за прославу сачињавали су најпознатији политички, културни и јавни радници, претставници разних културних организација, уметници и савременици Стевана Мокрањца.

Претседник Одбора за прославу био је Милош Минић, претседник Народног одбора среза Београд. Секретар Одбора био је Михаило Вукдраговић, генерални секретар Савеза композитора Југославије и претседник Савеза културно-просветних друштава Србије.

Први концерт у низу посвећених делима Мокрањца, на почетку јубиларне године, дао је Радио Београд емисијом од 8 јануара 1956 године, иза које су следиле још четири и то 10, 17, 24 и 31 јануара. Тако је током целог месеца дато пет емисија у којима су изведене свих петнаест руковети од Мокрањца и Приморски напјеви. Уводно предавање и коментар за ове емисије дао је Миленко Живковић, ректор Музичке академије у Београду.

Хор музичке академије под управом Војислава Илића, дао је у част стогодишњице Стевана Мокрањца концерт на Коларчевом универзитету 23 марта увече. После предавања о Стевану Мокрањцу, које је одржао ректор Академије Миленко Живковић, на овом концерту су изведене духовне и световне компо-

зиције Мокрањца и то: *Статија I, Херувимска песма, Тебе одјејушчагосја, Њест свјат, Акатист и Тебе бога хвалим*. Други део програма био је испуњен *Руковима* и то: XI, XII, XIII, XIV и XV.

Хор Радио Београда приредио је 1 априла 1956 године на Коларчевом универзитету концерт хорске музике у част стогодишњице рођења Стевана Мокрањца и у првом делу концерта извео је његову II, VII и IX *Руковет*, *Приморске напјеве* и *Козара*. Хором је дириговао Боривоје Симић.

Друштво београдских мадригалиста обележило је Мокрањчеву прославу посебним концертом свога хора који је одржан 13 априла 1956 године, у дворани Коларчевог универзитета. Хор је, под управом Милана Бајшанског, отпевао духовне песме: *Тебе бога хвалим, Акатист, Тебе одјејушчагосја, Њест свјат и Статија III* и световне: *Козар, IV Руковет* (солиста Жарко Цвејић, првак Београдске опере, за клавиром Слободан Крстић) и X и XIV *Руковет*. Сем тога на овом концерту Жарко Цвејић је отпевао познату Мокрањчеву баладу за бас и клавир *Лем Едим*, уз клавирску пратњу Слободана Крстића.

Академски хор Културно-уметничко друштво „Бранко Крсмановић” у оквиру прославе своје десетогодишњице дао је концерт на Коларчевом универзитету на дан 17 априла увече. Део свог концерта посветио је делима Стевана Мокрањца и тиме се придружио прослави. Хор је под управом Богдана Бабића извео 4 песме и то: *Њест свјат, О како безаконје*, две песме из XVI века и V *Руковет*.

Културно-уметничко друштво ПТТ „Бока Павловић” и Средња музичка школа „Станковић” прославили су стогодишњицу Мокрањчевог рођења заједничким концертом својих хорова на Коларчевом универзитету 15 маја 1956 године. После уводног предавања које је одржао Драгомир Пападоколос, професор музичке школе „Станковић”, удружени хорови извели су: IV, VII, VIII, IX, X и XI *Руковет* као и *Болно чедо* и *Приморске напјеве*.

Музичка школа „Мокрањац” прославила је стогодишњицу рођења свога

оснивача и првог директора на дан 6 јуна 1956 године концертом југословенске музике у извођењу ученика саме школе. Пре концерта професор Вера Раичевић одржала је предавање о Мокрањцу као оснивачу школе.

Поред хорске композиције *Пазар живине* од Мокрањца, коју је отпевао женски хор школе, ученици су изводили соло песме, клавирске и виолинске композиције најстаријих, средњих и најмлађих југословенских композитора. Тако су изведене композиције Јосифа Маринковића, Милоја Милојевића, Јосифа Славенског, Миховила Логара, Станојла Рајичића, Позаића, Грковића, Раденковића, Бјелинског и Василија Мокрањца.

На дан 9 јуна наставници и ученици школе положили су венац на гроб Стевана Мокрањца.

Уочи главне прославе на дан 7 јуна, Музеј града Београда отворио је у својим просторијама изложбу докумената из заоставштине Стевана Мокрањца и тиме је почело извођење главног дела прославе великог композитора. Изложбу је отворила др Зора Симић, управник Музеја. Пошто је поздравила госте братских народа који су специјално допутовали у Београд на ову прославу, — Кирила Молчанова, секретара Савеза совјетских композитора, Вацлава Добијаша, претседника Удружења чехословачких композитора, Веселина Стојанова, претседника Удружења бугарских композитора и чланове фестивалског одбора из Арца у Италији и Ланголена у Енглеској, као и остале многобројне посетиоце, претставнике наших народних власти, културно просветних установа — осврнула се са неколико речи на поставку саме изложбе и на значај Стевана Мокрањца за нашу културу уопште. Затим је дала реч Михајлу Вукдраговићу, композитору, који је укратко изнео значај Стевана Мокрањца за српску и југословенску музику.

Изложба је одисала духом једног времена и једног човека у том времену, чији се стваралачки занос често сударао са стварношћу која је била испуњена супротностима између тежњи напред-

Сл. 1 — Стеван Мокрањац, рад Уроша Предића 1913 године. (Својина Д. Момчила Мокрањаца)

Сл. 2 — Мица Мокрањац, рад Уроша Предића 1913 године. (Својина Д. Момчила Мокрањаца)

них снага које су нарастале под утицајем идеја Светозара Марковића и растућег капитализма који је довео до Првог светског рата, у чијем се вихору угасио живот нашег великог композитора.

Од приступне одаје па до уметникове радне собе испричан је на музеолошки начин преко документарног материјала живот овог великог човека, његова животна параболоа на чијој узлазној страни стоје тешки дани школовања и пробијања у свет уметности, на врху успеси признања и слава, а на низлазној страни потуцања, болест и смрт у бежанији.

Наглашавамо да је аранжман изложбе изванредно успео, иако је Музеј града Београда располагао само оскудним архивским материјалом, визуелно не много интересантним.

Најзад је дошао и дан главне прославе за коју су извршене обимне припреме. С обзиром на величину и значај Стевана Мокрањца, прослава је имала општејугословенски карактер, те је поред Одбора за прославу који је, како смо напред видели, био састављен од претставника из свих наших република — окупила и најбоље извођачке снаге из свих крајева Југославије. У прослави су узели учешћа најбољи аматерски хорови из свих наших република, Војводине, Косова и Метохије, као и професионални хорови из Београда: Радио хор и хор Дома Југословенске народне армије. Хорови из појединих република и покрајина дошли су са спремљеним Мокрањчевим *Руковетима* које су састављене од народних песама тих крајева и којима је сам Мокрањац давао поднасловe као што су *Песме са Косова*, *Песме из Црне Горе*, *Песме из Македоније*, *Песме из Босне*, *Приморски напјеви* и тако даље, те је и на тај начин истакнута југословенска вредност нашег композитора, а истовремено то је била и смотра најбољих југословенских хорова окупљених под знамењем Стевана Мокрањца, највећег мајстора наше хорске песме.

Централни део прославе чинила је свечана академија одржана на дан 8 јуна у 20 часова у Народном позоришту. На академији су били присутни највиши

државни и политички руководиоци и културни и јавни радници, поменути претставници удружења композитора из Совјетског Савеза, Чехословачке и Бугарске, и други.

Програм академије почео је уводном речи Михајла Вукдраговића, композитора и секретара Савеза композитора Југославије, који је говорио о улози и значају Стевана Мокрањца у музичкој култури наших народа. Сажето, али документовано и значајки, Вукдраговић је оцртао појаву Стевана Мокрањца у културној историји наших народа и значај његовог дела и развој музичке уметности код нас. Анализирајући његов композиторски, мелографски, диригентски, педагошки и организаторски рад, Вукдраговић је на убедљив начин истакао изванредне квалитете ове велике фигуре у историји српске и југословенске музике, приказујући га истовремено као творца нашег националног музичког стила на чијим основама почива потоње музичко стваралаштво код нас.

После уводне речи изведен је програм састављен од најбољих Мокрањчевих дела у извођењу хорова из целе земље.

Хорови су наступили овим редом:

Хор шиптарског културно-уметничког друштва „Агими“ (Зора), из Призрена, извео је *VIII Руковет-Песме са Косова*, под управом Антона Лоренца.

Хор културно-уметничког друштва „Станко Драгојевић“, из Титограда, извео је, под управом Цвјетка Ивановића *IX Руковет — Песме из Црне Горе*.

Хор „Светозар Марковић“ из Новог Сада певао је *XV Руковет — Песме из Македоније*. Диригент је био Лазар Бута.

Хор радничког културно-уметничког друштва „Пролетер“ из Сарајева певао је *XIV Руковет — Песме из Босне*. Дириговао је Тихомир Мирић.

Хор културно-уметничког друштва „Иљо Антевски“ из Тетова, под управом Спира Гребенаровског, извео је *XI Руковет — Песме из Битоља*.

Академски хор „Бранко Крсмановић“ из Београда отпевао је *V Руковет — Из моје домовине*. Диригент је био Богдан Бабић.

У другом делу програма хор Радио-Београда извео је песму *Козар* под управом Боривоја Симића.

Херувимску песму, као једну од најбољих духовних композиција Мокрањца, отпевали су заједнички хорови Дома Југословенске народне армије и Радио-Београда под управом Светолика Пашћана.

Мушки хор Дома југословенске народне армије отпевао је *I Руковет — Из моје домовине*. Диригент је био Светолик Пашћан.

Хор културно-уметничког друштва „Франце Прешерн”, из Крања, извео је *VII Руковет — Песме из Старе Србије и Македоније*. Диригент је био Петер Липар.

Приморске напјеве извео је хор културно-уметничког друштва „Јоже Влаховић”, из Загреба. Хором је дириговао Емил Косето.

И на крају удружени хорови свих република отпевали су *X Руковет — Песме из Отрида*. Овим огромним хором дириговао је Милан Бајшански.

Тиме је свечана академија завршена.

Другог дана прославе, 9 јуна, организована је комеморација на гробу Стевана Мокрањца. У 9 часова пре подне дошле су делегације свих хорова на гроб композитора где су положиле венац, а о значају Стевана Мокрањца говорио је Предраг Милошевић, професор Музичке академије. Хор културно-уметничког друштва „Бранко Крسمановић” отпевао је крај из *V Руковети*.

Истога дана у 11 часова Народни одбор среза Београд приредио је концерт у Коларчевој задужбини у част учесника на прослави којом приликом је госте поздравио потпретседник Народног одбора среза Београд Божидар Томић. На концерту су учествовали Београдска филхармонија и мешовити хор Дома Југословенске народне армије са диригентом Оскаром Даноном и солистима Анитом Мезетовом, Милицом Миладиновић, Мирославом Чангаловићем и Александром Маринковићем, првацима Београдске опере.

Учесници су прво гледали докумен-

тарни филм „Стеван Ст. Мокрањац” у производњи Авала-Филма, а затим је Мирослав Чангаловић, отпевао *Лем Едим и Мирјано, IV Руковет*, у оркестрацији Крешимира Барановића. На крају је изведена *Југословенска партизанска рапсодија*, Кантата за соло, хор и оркестар од Јована Бандура.

Иза тога је приређена закуска за учеснике.

У отсуству Претседника Републике Јосипа Броза Тита, покровитеља прославе, који је тада био у државној посети Совјетском Савезу, претставнике Одбора за прославу и делегате хорова примио је друг Александар Ранковић, потпретседник Савезног извршног већа.

Истога дана по подне учесници прославе су провели у разгледању Београда и околине, а увече у 20 часова приређен је велики концерт на Стадиону Ташмајдан пред неколико хиљада посетилаца. Под називом „Хорско дело Стевана Мокрањца” концерт су изводили свих десет хорова који су учествовали и на свечаној академији у Народном позоришту с нешто измењеним програмом, јер није извођена *Херувимска песма*, већ *VII Руковет* коју је отпевао хор Радио Београда. На овом концерту као једнаести хор наступио је хор Музичког друштва „Петар Коњовић” из Бечеја и извео *Мађарске народне песме* од Мокрањца.

Завршни, громки и полетни акорди *X Руковети* коју је на крају концерта певало близу хиљаду певача обележили су крај прославе.

*

Ако су овакве прославе, поред одавања признања за учињено дело, повод за сагледавање дејства и утицаја једне историске личности на касније догађаје и генерације: ако су оне, дакле, повод за доношење суда о вредности једног дела, гледаног из одређене историске перспективе, онда је и ова прослава допринела сагледавању големог удела које су Мокрањчева делатност и његово дело унели у ризницу југословенске музичке и опште културе. Неокрњено у свој својој величини и лепоти оно стоји и данас

као неисцрпни извор инспирација и подлога за стваралачки рад млађих генерација које изграђују нову, социјалистичку културу.

Наш познати музиколог, у прошлом рату погинули Војислав Вучковић, пишући у свом есеју о музичком реализму

вић у својој монографији *Стеван Мокрањац*, која је ових дана изашла из штампе, такође констатује: „Ритму нашег друштвеног развоја и духовног изграђивања и продубљивања наше уметничке атмосфере, дело Мокрањчево је — не: још увек, него: све више — присутно и

Сл. 3 — Југословенски хорони под управом диригента Милана Бајшанског изводе завршну тачку *X Руковети* у Народном позоришту приликом прославе стогодишњице рођења Стевана С. Мокрањаца

Стевана Мокрањаца и сам каже: „... и ово што нам је Мокрањац оставио представља за нас драгоценост као најздравије, најсамониклије и најплодоносије од свега што је српска музика до Светског рата дала. Савремени музички реализам као уметнички израз данашњих покретачких снага друштвеног напретка дужан је да преузме и настави дело Мокрањчево као једини прави културни наследник...“ А академик Петар Коњо-

делотворно. У струјању што га музичка наша култура уноси у целокупност нашег спиритуалног живота потребно је сваком образованом појединцу, а не само сваком нашем музичару, — мада њему првенствено, да уочи што јасније однос и утицај који је Мокрањац извршио и врши и даље у развојном процесу наше уметности”.

Прослава је све ово још једном потврдила.

CÉLÉBRATION DU 100ème ANNIVERSAIRE DE STEVAN MOKRANJAC

B. STANČIĆ

Sous le patronage du Président de la République, Josip Broz Tito, a eu lieu cette année dans notre pays le centième anniversaire de la naissance du grand compositeur yougoslave: Stevan St. Mokranjac.

Belgrade, la capitale de la République Fédérative Populaire de Yougoslavie, célébra cet anniversaire donnant plusieurs représentations solennelles et concerts ainsi qu'une fête commémorative célébrée le 8 et le 9 Juin 1956.

La ville qui recut Mokranjac enfant et dans laquelle il passa, avec quelques petites interruptions, presque toute sa vie de compositeur, chef d'orchestre, pédagogue et organisateur de la vie musicale, eut une fois de plus l'occasion d'entendre avec enthousiasme l'oeuvre immortelle du grand maître de la musique chorale.

La fête fut organisée sur l'initiative de l'Union des compositeurs de Yougoslavie. Le comité de la fête était formé par les personnalités politiques, culturelles et les plus notoires, les représentants de différentes organisations culturelles, les artistes et les amis de Stevan Mokranjac. Le Président de ce Comité était Miloš Minić, Président du Comité Populaire de la Communauté de Belgrade, le secrétaire Mihailo Vukdragović, Secrétaire Général de l'Union des compositeurs de Yougoslavie.

Les premiers concerts commémoratifs furent donnés par la Radio de Belgrade au mois de Janvier 1956. Toutes ses oeuvres furent exécutées.

L'Académie de Musique (23. III); la Société des madrigalistes de Belgrade (13. IV); le Choeur de Radio Belgrade (1. IV); le Choeur académique »Branko Krsmanović« (17. IV); l'Association culturelle »Djoka Pavlović« avec la collaboration de l'Ecole de Musique »Stanković« (15. V) et l'Ecole de Musique »Mokranjac« (6. VI) ont donné des concerts.

Le 7 Juin le Musée de la ville de Belgrade inaugura à l'honneur de cette célébration, l'exposition des documents laissés par Stevan Mokranjac.

Enfin on organisa à Belgrade le 8 et le 9 Juin 1956 la fête principale.

Le 8 Juin au soir à 20 h. on célébra une académie solennelle au Théâtre National en faisant exécuter par les chœurs venus de toutes les Républiques ainsi que ceux de Belgrade, les oeuvres de Mokranjac. Mihailo Vukdragović, secrétaire général de l'Union des compositeurs de Yougoslavie, souligna l'importance des oeuvres de Stevan Mokranjac pour la culture de nos peuples.

Les plus hauts fonctionnaires politiques et culturels de notre pays, les représentants de l'Association des compositeurs de l'U.R.S.S., de Tchecoslovaquie, de Bulgarie, les représentants du Comité du Festival d'Ares et Langoulene ainsi qu'un grand nombre de personnalités notoires et culturelles assistèrent à cette manifestation.

Le second jour fut consacré à la commémoration qui fut célébrée sur la tombe de Stevan Mokranjac. A cette occasion les couronnes furent déposées sur sa tombe. Ensuite le Comité Populaire de la Communauté de Belgrade organisa dans la salle de Kolarac un concert pour les participants de la célébration ainsi qu'une réception.

Le même jour les représentants du Comité de la cérémonie ainsi que les délégués de certains chœurs furent reçus par Aleksandar Ranković, le vice-président du Conseil Exécutif.

Le 9 Juin au soir onze chœurs avec environ mille chanteurs exécutèrent au stade de »Tašmajdan« un concert consacré aux oeuvres de Stevan Mokranjac devant plusieurs milliers d'auditeurs.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — Stevan Mokranjac, ouvrage de Uroš Predić, de l'année 1913. (Propriété de D. Momčilo Mokranjac)

Fig. 2 — Mica Mokranjac, ouvrage de Uroš Predić, de l'année 1913. (Propriété de D. Momčilo Mokranjac)

Fig. 3 — Les chœurs de Belgrade sous la direction de Milan Bajšanski exécutant la finale de la Dixième Rapsodie au cours de la cérémonie du 100ème anniversaire de la naissance de Stevan Mokranjac au Théâtre National